

ANMELDELSE:

DET ULYKKELIGE ARABIEN

Af Morten Thing

Der var en gang, hvor Arabien var lykkeligt. I hvert fald fik den sydlige del af den arabiske halvø i oldtiden tilnavnet Arabia Felix, det lykkelige Arabien. Lykken refererede til klimaet og rigdommen på krydderier mm. Men også det arabiske herredømme i Nordafrika og Spanien (711-1492) kan være et udtryk for en lykkeperiode i den arabiske selvbevidsthed. Den arabiske storhedstid var af vidtrækkende betydning – ikke kun for araberne i øvrigt. Gennem arabiske oversættelser fik europæerne en forbindelse til den græske antikke tradition og til arabisk matematik og medicin, de 'arabiske' tal, som var de romerske langt overlegen. Vi har varige minder om denne lykkelige periode gennem de arabiske låneord på al-, den arabiske bestemte artikel: algoritme, algebra, alkymi, alkohol, alkove og almanak. Men da også sådan nogle som: kaffe, sukker og divan.

I dag er det ikke lykken, som præger Arabien. Den libanesiske historiker og journalist Samir Kassir udgav således i 2004 en lille bog med titlen *Considérations sur le malheur arabe*, Overvejelser om den arabiske ulykke, som nu er udkommet på dansk med titlen *At være araber*. Kassir var, da han blev sprængt i luften i 2005 af en bilbombe, professor i historie, uddannet ved Sorbonne i Paris og med dobbelt fransk og libanesiske statsborgerskab. Han var også politisk aktiv på venstrefløj og gik ind for demokrati i Libanon og støttede palæstinenserne. Kassir talte stærkt imod den syriske tilstedeværelse i Libanon, og selvom mordet på ham er uopklaret, giver hans kritik af Syrien sikkert rigeligt stof til en bilbombe.

Hovedpointen i hans bog er, at det ikke er moderniteten, der er Arabiens ulykke, ulykken består i for lidt og for ureflektet modernitet. Kassir ser den religiøse renaissance, islamismen, som et forsøg på at kompensere for den nedtur, de arabiske lande har været ude på meget længe. I stedet burde man se ulykken i øjnene og søge en udvej for en arabisk modernitet. Han ser ikke ulykken som begrundet i den arabiske historie, men derimod i Arabiens geo-

Samir Kassir: **At være araber**,
overs. Claus Bratt Østergaard, Informations Forlag,
117 s. 169,- kr.

Joris Luyendijk: **Folk som os**,
overs. Lise Bøgh-Sørensen, Informations Forlag,
243 s. 249,- kr.

Matt Rees: **Kollaboratøren fra Betlehem og En grav i Gaza**,
overs. Jan Hansen, Gyldendal, 319 s. 299,- kr.

Ilan Pappé: **Det moderne Palæstinas historie – Et land, to folk**,
overs. Joachim Wrang, Klim,
396 s. 299,- kr.

grafi: fremmede magter har været alt for interesserede i at bruge Arabien til sine egne formål: olien, Suezkanalen, Israel for nu blot at pege på nogle brikker i et meget velkendt spil. Han slutter sin analyse med, at ulykkens spiral næppe vil stoppe i overskuelig fremtid, men måske kunne man arbejde sig hen mod en ligevægt, håber han.

Kassirs analyse er bogens spændende bidrag til diskussionen, ikke mindst om Mellemøsten, som Arabiens mest iøjnefaldende problem. At den ikke ender i nogen brugsvendig opskrift på lykke skyldes ikke ham, men ulykkens omfang.

Selvom konflikten mellem Israel og palæstinenserne ikke udgør hele Mellemøstens konfliktområde, så er der næppe tvivl om, at en varig løsning af denne konflikt kunne blive nøglen til et brud på den ulykkelige spiral, Kassir taler om.

Palæstinas ulykke er let at beskrive. Den består i, at den engelske regering i 1917 lovede jøderne et nationalt hjemland i et land, som var beboet af et andet folk. Dette løfte blev givet på betingelse af, at det ikke måtte gå ud over dette andet folks rettigheder. Ingen politisk logik kan få dette til at hænge sammen. Men England var vant til at handle med andre nationers skæbne, når det passede med engelske interesser. Og i dette tilfælde helt ude af trit med det princip, som den amerikanske præsident ved udgangen af første verdenskrig havde formuleret med henblik på opløsningen af de tre gamle multi-etniske selvherskerdømmer: Rusland, Østrig-Ungarn og Det osmanniske Rige, nemlig folkenes selvbestemmelsesret. Araberne var i almindelig racistisk tankegang ikke så værdifulde som de (næsten europæiske) jøder.

Men er kernen i problemet let at beskrive, så er løsningen ikke sådan at få øje på. Det hænger sammen med flere lag i konflikten frem for alt, at USA har accepteret Israels politik og i stor udstrækning betalt den. Men når man fokuserer på det ulykkelige Arabien, så springer et andet lag i øjnene: konfliktens dagligdag i Mellemøsten. Siden 1920 har der været en konflikt imellem de lokale beboere og de jødiske kolonister, som med jævne mellemrum har givet sig udslag i voldelige sammenstød. Efter Israel blev en stat i 1948 har dette forhold ændret sig på den måde, at Israel er blevet den dominerende magt i områ-

det, og siden har såvel den israelske som den palæstinensiske hverdag ændret sig radikalt. Israel, som skulle have været en zionistisk utopi, er blevet et voldeligt og forrået samfund. De mange års konflikt har sat sine spor på en befolkning, som konstant betragter den anden befolkning som et farligt fremmedlegeme. Men forråelsen har ikke sat sine spor mindre på det palæstinensiske samfund. Udover fordrivelse, flygtningetilværelse og israelske gengældelser, så er Vestbredden gennemtrængt af israelske beboelser og motorveje kun til brug for israelere. Det palæstinensiske samfund har gennemløbet en tilsvarende forråelse som det israelske, men den er præget af samfundets fattigdom og magtens korrupsion.

Den hollandske journalist Joris Luyendijk har studeret i Cairo og kan arabisk. Han har arbejdet både for hollandske aviser og TV og har skrevet en meget omtalt bog om Egypten, *En god mand slår nogen gange sin hustru* (på hollandsk). Han har også skrevet en bog, som handler om, hvorfor det er svært at finde en løsning på den permanente krise i Mellemøsten. Det skyldes bl.a. medierne og journalisterne. *Folk som os* handler ganske enkelt om hans tid som korrespondent i Palæstina og Israel.

Et helt overordnet problem handler om selve *nyhedsproduktionen*: Nyheder opstår ikke bare rundt omkring i verden, de produceres af de store nyhedsbureauer, som både bestemmer, hvad der skal skrives om, og hvordan det skal afbildes. Selv om blade og Tv-stationer har korrespondenter, er det meget sjældent, det er dem, der *producerer* nyhederne. De er allerede lavet, når korrespondenten bestilles til et 'på stedet' indslag, som skal passe til det film- eller billedmateriale redaktionen allerede har fået. Luyendijk beskriver sin store frustration over ikke at kunne komme igennem med indslag, som udspringer af nye indsigter, han har fået ved at være på stedet. I hvert fald ikke i 'prime time' eller på forsiden; måske en sjælden gang i en anden og anderledes placeret sammenhæng.

Et andet problem er, at 'nyheder' meget ofte er arrangerede. Når kamerafolkene og journalisterne har tid, arrangeres der små spektakulære demonstrationer, som er lette at fotografere, uden at det er farligt, og uden at der nødvendigvis er nogen tilskuere. Konflikten er blevet medialisert til en række stereotyper, som deltagerne kender rigtig godt fra TV.

Endelig er der en stor forskel på den israelske og den palæstinensiske brug af mediemulighederne. Israelerne er professionelle og kyniske i deres udnyttelse af de forestillinger, verden har om Israel og især om arabere. Hvis palæstinensere får mulighed for at udtale sig til en TV-station, sker det ofte, at de kommer med politiske erklæringer uden appel til de vestlige seere og læsere. Deres forskellige holdninger afspejler i høj grad mediepolitikken i Israel og i mange arabiske lande. Israel har moderne kapitalistiske medier, mens de arabiske medier som oftest fungerer i autoritære stater med censur.

Bogen handler imidlertid ikke kun om journalistens hårde lod. Luyendijk fortæller også om dagliglivets forhold på Vestbredden. Det er bevægende og rystende læsning om et samfund mere eller mindre i opløsning. Om et samfund, som efter 60 år under konstant pres, har taget form af undertrykkelsen. Det kan man læse mere om, hvis man er til krimier, hos Matt Rees. Han var indtil 2006 leder af *Time Magazines* bureau i Jerusalem, hvor han stadig bor. Han har skrevet en række krimier, som går meget tæt på den palæstinensiske virkelighed. Der er kommet to i dansk oversættelse: *Kollaboratøren fra Betlehem* og *En grav i Gaza*. Rees' helt, Omar Yussef, er gymnasielærer og repræsenterer en historisk bevidsthed om at være palæstinenser, som ellers synes helt destrueret i samfundet. Hvis nogen vil læse om, hvordan det virkelig står til i Palæstina – og en god krimi – så er Matt Rees et godt bud.

Hvordan det er kommet så vidt, og hvorfor en løsning stadig fortøner sig, kan man læse om i den israelske historiker Ilan Pappes bog *Det moderne Palæstinas historie. – Et land, to folk*. Pape tilhører generationen af såkaldte *postzionistiske* historikere sammen med Benny Morris, Tom Segev og flere andre. De blev kaldt *postzionistiske*, fordi de anfægtede den israelske, nationale fortælling. Det gjorde de ved at vise, at den fx hvilede på en række løgne. I den israelske, nationale fortælling opstod det palæstinensiske flygtningeproblem, fordi de arabiske lande havde opfordret palæstinenserne til at flygte under krigen i 1948; det var med andre ord de arabiske landes skyld, at der var et flygtningeproblem. Benny Morris viste i en konkret, historisk undersøgelse, at palæstinenserne var flygtet, fordi flertallet af dem var blevet forjaget af den israelske hær. Det var sket bl.a. ved en

række massakrer i palæstinensiske landsbyer. Rygtet om massakrerne blev brugt til at få palæstinenserne til at flygte. Det var nemlig sådan, at det stykke af Palæstina, som FN havde udmålt til Israel kun lige netop havde et jødisk folkeflertal. Der skulle ikke megen demografisk lommeregning til at indse, at med den gennemsnitlige arabiske fertilitet, ville jøderne meget hurtigt blive i mindretal. Om ikke andet var demografien et argument for fordrivelsen, hvis det var en *jødisk* stat man ville have.

Postzionismen udfoldede sig i 80erne og 90erne og havde som fællesprojekt at dekonstruere det zionistiske projekt. Men med hvilken dagsorden? Benny Morris, som ifølge egne oplysninger altid har tilhørt Arbejderpartiet eller venstrefløjspartiet Meretz, bevægede sig i retning af et historierevisionistisk projekt. Han konkluderede på baggrund af sin forskning, at Ben Gurion, Israels første politiske leder og leder af Arbejderpartiet, i praksis havde været enig med revisionisternes leder Vladimir Jabotinsky i, at der ikke var plads til to folk i Palæstina, og at man derfor måtte fordrive palæstinenserne. Men, sagde Morris, Ben Gurions fejl var, at han ikke havde gjort dette konsekvent nok: Han burde have fordrevet alle palæstinensere på Israels side af Jordanfloden.

Ilan Pappes holdning til konflikten er helt anderledes. Grundlæggende mener han, at problemet er, at jøderne slet ikke har eneret til Palæstinaområdet. De to folk, som nu bor der, er nødt til at finde en løsning i fællesskab. Hans bog om det moderne Palæstinas historie er et forsøg på at indløse dette program i én historisk fremstilling. Det gør han ved at vælge side for den undertrykte part, palæstinenserne. At hans fremstilling er partisk betyder ikke, at det er en ny national fortælling, blot med et andet fortegn. Hvor Benny Morris i sine første bøger gjorde meget ud af at være en objektiv historiker, som blot analyserede historien, kan man sige, at den mellemøstlige virkelighed pressede ham til et valg. Selvom det altså var ham, som definitivt viste, at israelerne aktivt fordrev palæstinenserne, så traf han det zionistiske valg, at det var denne fordrivelse, som ikke var effektiv nok. Han valgte altså at sætte det zionistiske aksiom, 'at jøderne har en historisk ret til Palæstina', over andre politiske aksiomer, fx

'retten til national selvbestemmelse', som tillige er folkerettens grundlag. Pappes partiskhed forkaster det zionistiske aksiom, men det indebærer fx ikke, at han mener, at jøderne bør forlade Israel og give landet tilbage. Han synes at mene, at ved at vælge side, giver han stemme til den side i konflikten, som ikke ellers komme til orde, den side som er den forurettede.

Pappe formulerer sig op imod den israelske, nationale fortælling, som godt kan sætte ord på jødernes ret til et nationalt hjemland, men som er blind for det enkle faktum, at denne ret kun kan udfoldes som kolonialisme. Det zionistiske projekt var grundlæggende det samme som det England, der satte projektet i værk, havde gjort i Afrika, nemlig at kolonisere et område som 'vores' ved at sætte den lokale befolknings rettigheder uden for parentes. Men samtidig er det zionistiske projekt som fortælling en historie bygget på dårlig samvittighed. Den dårlige samvittighed er den kristne kulturs dårlige samvittighed over antisemitismen og dens yderste konsekvens, udryddelsen af Europas jøder. Europa og USA sanktionerede Englands kolonialisme i Palæstina for at komme af med sin skyldfølelse.

Ilan Pape skriver ikke en historie, hvor zionisterne på forhånd har ret eller har et forspring fordi 'de har lidt så meget'. Tværtimod tager han udgangspunkt i det simple faktum, at palæstinenserne boede der, og at zionisterne var kolonister. Men hans projekt adskiller sig også fra Baruch Kimmerling og Joel S. Migdals bog *The Palestinian People. A history* fra 2003, den bog som i hvert fald på engelsk hidtil mest omfattende har sammenfattet tilblivelsen af det palæstinensiske folk. Pape insisterer på, at begge sider i konflikten har en historie, og at det er i spændingsfeltet herimellem at mulighederne for en fremtid ligger.

Historien om det moderne Palæstina tager sit udgangspunkt i det førmoderne, før der fandtes en palæstinensisk nation og en palæstinensisk nationalisme. Før jøderne begyndte at kolonisere, dvs. før 1880, var Palæstina som flere af de andre områder under osmannisk herredømme ikke nationer, men folk organiseret i klaner. Landområderne var samlet om landbrug og byerne om handel og håndværk, men politik i moderne forstand eksisterede ikke; al indflydelse forvaltedes gennem klanerne og gennem den tyrkiske administration af

den osmanniske stat. Fra midten af 1800-tallet begyndte europæiske kapitalinteresser at blande sig i udviklingen. Hermed begyndte først handlen, siden andre sektorer at bevæge sig på andre måder end i det gamle ligevægts-samfund. Det blev fx muligt at skabe pludselige formuer. Ændringerne afstedkom modsætninger, som blev begyndelsen til det ulykkelige Arabien. Det var i dette landskab, at de første zionistiske kolonier opstod. Men det var først efter at England – under 1. Verdenskrig – begyndte at dele ud af Mellemøsten til arabiske klanledere og til zionisterne, at der for alvor kom gang i koloniseringen.

Historien fra mandattiden (1917) og fremover Israels dannelse (1948) og Nakbah (katastrofen, dvs. fordrivelsen af palæstinenserne) til i dag er i mange henseender kendt stof. Det nye, som Pape kan føje til, er en perspektivering af konflikten, fordi begge sider tages med i fremstillingen. Bogen er oprindeligt skrevet med den første intifadah i 1987, Oslo-processen og post-zionismen som afslutning, da den udkom i 2003. Den har i sin nuværende skikkelse fået et nyt kapitel, 'Vejen til selvmord', som både tematiserer den desperate situation palæstinenserne står i og postzionismens opløsning i Israel. Men selv om skelettet er kendt, er fremstillingen alligevel en anden end i de fremstillinger af Palæstina/Israels historie, vi ellers kender.

Det er en meget tankevækkende bog, Pape har skrevet. Jeg vil ikke sige, at jeg synes alt er lige vellykket. Hans inspiration fra den såkaldte postkoloniale skole gør nogle gange fremstillingen påfaldende. Til gen gæld synes jeg, at eksperimentet med en klart partisk fremstilling er meget lærerigt, fordi det viser, i hvor høj grad dele af den eksisterende historiskrivning simpelthen også er partiske fremstillinger, blot ud fra Israels standpunkt og uden at gøre dét klart for læseren. Og faktisk er de dele af fremstillingen, som handler om Israel, bogens bedste og mest kritisk-indsigtsfulde. Når det drejer sig om det palæstinensiske samfund er det som om, han mener, at moderniseringen har været den gale vej at gå, at det 'oprindelige samfund', hvad det så er, var et bedre samfund.

Pappes overblik er flot, og han har med sit kendskab til både hebraiske og arabiske kilder en basis, det er svært at få med i vestlige fremstillinger.